

ARTYKUŁY

Kompetencje Prezydenta RP w zakresie ochrony dziedzictwa kulturalnego – przeszłość i teraźniejszość

DOI: 10.53024/4.2.54.2024

KATARZYNA LENCZOWSKA-SOBOŃ*

STRESZCZENIE

Artykuł został podzielony na dwie zasadnicze części. W pierwszej została przedstawiona problematyka pojęcia „dziedzictwa narodowego” w aspekcie historyczno-prawnym obejmującym okres od 1917 do 2022 r. W tej części szczególny nacisk został położony na wątpliwości interpretacyjne związane z tym pojęciem, a także podjęta została próba jego charakteryzacji na gruncie obowiązujących przepisów prawa. Druga część artykułu pokazuje na przykładach w jaki sposób obowiązek ten był realizowany przez poszczególnych Prezydentów.

Słowa kluczowe: Prezydent, Konstytucja, narodowe dziedzictwo kulturowe, dziedzictwo kulturalne, zabytek

Suwerenne Państwo Polskie odrodziło się sto lat temu w głównej mierze dzięki kulturze. W okresie zaborów to literatura i sztuka była głównym nośnikiem tożsamości narodowej i źródłem pamięci o utraconej Polsce. W tym czasie ukształtowały się nowoczesny język ojczysty, swoisty styl w sztuce nawiązujący do historii Polski i do ducha walki o jej niepodległość oraz wzorce patriotyczne. Odbudowa państwa polskiego podjęta ponad 100 lat temu wiązała się z koniecznością odbudowy dziedzictwa narodowego. Materialny dorobek Narodu Polskiego był spoiwem, które kształtowało i pozwalało przetrwać Polakom najtrudniejsze czasy okupacji

* Katarzyna Lenczowska-Sobon – doktor nauk prawnych, prokurator Prokuratury Okręgowej w Lublinie, koordynator przestępstw przeciwko zabytkom oraz prania pieniędzy, Adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji UMCS, zastępca redaktora naczelnego Kwartalnika Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, członek Zespołu Analiz Systemowych w Kancelarii Prezydenta RP, ORCID: 0000-0002-1888-1665.

i pozostać świadomi celu, jakim było odzyskanie niepodległości¹. W tej odbudowie niewątpliwym udział mieli kolejni prezydenci, podejmując w ramach przypisanych kompetencji różnorakie inicjatywy i działania.

Warto po krótko przedstawić regulacje konstytucyjne, kształtujące pozycję ustrojową Prezydenta oraz jego kompetencje w zakresie ochrony narodowego dziedzictwa kulturowego. Konstytucja marcowa a także kwietniowa nie odnosiła się w sposób zasadniczy do konieczności zapewnienia właściwej ochrony narodowego dziedzictwa kultury. Zgodnie z art. 3 Konstytucji marcowej², Rzeczpospolita Polska przekazała przedstawicielom samorządu terytorialnego właściwy zakres ustawodawstwa z dziedziny kultury. Nie wskazano innych szczególnych uprawnień w tym zakresie przypisanych Prezydentowi. Kolejna ustawa zasadnicza, czyli Konstytucja kwietniowa³, zmieniająca wiele zasad ustrojowych, poszerzyła również uprawnienia Prezydenta. Zgodnie z jej treścią Prezydent Rzeczypospolitej stał na czele państwa i był zwierzchnikiem wszystkich organów państwowych, a więc także i tych związanych z ochroną narodowego dziedzictwa kultury.

W Konstytucji z 1952 r.⁴ znalazło się bezpośrednie odniesienie do kultury narodowej, jej rozwoju i ochrony. W art. 3 w pkt 6 tej Konstytucji wskazano, że Polska Rzeczpospolita Ludowa zapewnia wszechstronny rozwój kultury narodowej. Zasadę tę rozwinięto w art. 62-65, gdzie odniesiono się do praw związanych z korzystaniem z kultury. Śledząc te uregulowania należy podkreślić że zgodnie z art. 62 obywatele PRL mieli prawo do korzystania ze zdobyczy kultury i twórczego udziału w rozwoju kultury narodowej, m.in. poprzez udostępnianie książek, prasy, radia, kin, teatrów, muzeów i wystaw, domów kultury, klubów i świetlic, a państwo było zobowiązane do wszechstronnego pobudzania twórczości kulturalnej, mas ludowych i rozwoju talentów. W art. 64 uznano, że „Polska Rzeczpospolita Ludowa troszczy się o rozwój literatury i sztuki, wyrażając potrzeby i dążenia narodu, odpowiadających najlepszym postępowym tradycjom twórczości polskiej”, zaś w kolejnym odniesiono się do opieki nad m.in. [pracownikami literatury i sztuki]. Ustawodawca szczególnie nacisk położył na rozwój kultury narodowej i takim pojęciem się posługiwano. Jednak co istotne, urząd Prezydenta został zniesiony i zastąpiony Radą Państwa.

Urząd Prezydenta został przywrócony w 1989 r. jako jeden z efektów porozumień Okrągłego Stołu. Ustawa o zmianie konstytucji Rzeczypospolitej Ludowej⁵

¹ K. Zeidler, [w:] *Dekret Rady Regencyjnej z 1918 o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z komentarzem czyli eseje o prawie ochrony dziedzictwa kultury*, K. Zeidler, M. Marcinkowska (red.), Gdańsk 2017, s. 9-10.

² Dz.U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267.

³ Dz.U. z 1935 r. Nr 30.

⁴ Dz.U. z 1952 r. Nr 33, poz. 232.

⁵ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r., Dz.U. Nr 19, poz. 101.

określiła, że Prezydent Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jest najwyższym przedstawicielem Państwa Polskiego w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych, czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium oraz przestrzegania międzypaństwowych sojuszy politycznych i wojskowych. Przepisy te nie akcentowały szczególnej roli Prezydenta w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Obowiązująca Konstytucja z 1997 r.⁶, w art. 5, jako jeden z celów nakazuje strzeżenie dziedzictwa narodowego. Przepis ten ma charakter normy programowej wyznaczającej cele i etapy działania państwa⁷, natomiast w kolejnym artykule wskazano na konieczność stworzenia warunków do równego dostępu do dóbr kultury, oznaczającą: pomoc udzielaną zarówno za granicą, jak i w kraju instytucjom, których zadaniem jest rozwój tożsamości narodowej. Wolność twórczości artystycznej oraz zasadę swobodnego korzystania z dóbr kultury wskazano w art. 73 Konstytucji. Do adresatów zobowiązanych zgodnie z Konstytucją do strzeżenia dziedzictwa narodowego zaliczono również Prezydenta.

Prezydent RP dysponuje pewnymi kompetencjami, które odnoszą się również do strzeżenia dziedzictwa i ochrony jego wytworów. Jedną z nich jest ratyfikacja umów międzynarodowych. Zgodnie z art. 126 ust. 2 Konstytucji Prezydent czuwa nad jej przestrzeganiem, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz niepodzielności jego terytorium. Zadania te pokrywają się z treścią art. 5 Konstytucji (dotyczącym strzeżenia dziedzictwa narodowego)⁸. Prezydent może również występować z inicjatywami ustawodawczymi dotyczącymi ogólnie pojętego narodowego dziedzictwa kulturowego i jego ochrony (przykładowo nowelizacja ustawy o symbolach). Zgodnie z tą ustawą godło RP zostało umieszczone na strojach reprezentacji olimpijskich i paraolimpijskich⁹. Do ochrony dziedzictwa narodowego Prezydent może również użyć innych instrumentów, jak weto do ustawy, wniosek do Trybunału Konstytucyjnego, czy wniosek do Sejmu o ponowne rozpatrzenie ustawy¹⁰ jeżeli są wątpliwości, że dany akt prawny może naruszać w jakikolwiek sposób narodowe dziedzictwo kulturowe.

Istotnym elementem wpływającym na kształt ochrony prawnej dziedzictwa narodowego są umowy międzynarodowe. Rolą Prezydenta, tak samo jak parlamentu czy Trybunału Konstytucyjnego, jest możliwość nieakceptowania umów

⁶ Dz.U. Nr 78, poz. 483, ze zm.

⁷ J. Boć (red.), *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do konstytucji RP z 1997*, Wrocław 1998, s. 23.

⁸ A. Frankiewicz-Bodynek, *Konstytucyjna regulacja Dziedzictwa Narodowego oraz dóbr kultury*, Toruń 2019, s. 384.

⁹ Ustawa z dnia 13 kwietnia 2012 r. o zmianie ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz pieczęciach państwowych oraz ustawy o sporcie, Dz.U. poz. 490).

¹⁰ M. Kaczocha, *Rola i kompetencje Prezydenta RP w procesie ustawodawczym*, [w:] M. Kaczocha, M. Mazuryk, *Legislacja w Polsce w latach 1918-2018. Sto lat doświadczeń tworzenia prawa*, Warszawa 2020, s. 238-242.

międzynarodowych, na mocy których do zakresu właściwości organów znajdujących się poza strukturą organów państwa mogłyby być przekazane kompetencje z zakresu strzeżenia dziedzictwa narodowego, ochrony dóbr kultury narodowej, a także polskich symboli narodowych i języka¹¹. Organy państwowe a także Prezydent są zobowiązani do stworzenia odpowiednich warunków do ochrony prawnej.

Dziedzictwo kultury to pojęcie szerokie, mieszczą się w nim m.in. rzeczy, niematerialne obiekty dziedzictwa kulturowego wraz związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi. W pojęciu tym mieszczą się także zabytki. Szczegółowe zasady dotyczące ich ochrony, zostały uregulowane już w 1918 r., jeszcze przed formalnym odzyskaniem przez Polskę niepodległości. W dniu 31 października wydano dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego o opiece nad zabytkami sztuki i kultury. Był on pierwszym aktem prawnym w Polsce i jednym z pierwszych w Europie, kształtującym zasady i organizację ochrony zabytków¹². Celem tego aktu była ochrona narodowego dziedzictwa kultury w najszerszym zakresie, jaki był możliwy w tamtych warunkach społeczno-politycznych.

Niespełna 10 lat później, z inicjatywy Prezydenta, wydano akty prawne mające na celu ochronę narodowego dziedzictwa. W dniu 6 marca 1928 r. ukazało się rozporządzenie Prezydenta RP o ochronie zabytków. Akt ten określał definicję zabytku, uznając, że jest to każdy obiekt ruchomy i nieruchomy, charakterystyczny dla danej epoki i posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną i paleontologiczną. Osobną ustawą w 1934 r. uregulowano obowiązek ochrony krajobrazu i przyrody. W 1938 r., na mocy decyzji Prezydenta RP, przepisy tego rozporządzenia zaczęły obowiązywać na odzyskanych ziemiach Śląska Cieszyńskiego¹³. Kolejnym ważnym aktem prawnym była ustawa z 1962 r. regulująca zasady ochrony dóbr kultury¹⁴.

Obecna ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁵, ustawa o muzeach¹⁶, ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach¹⁷ a także wiele innych ustaw realizuje zadania związane z ochroną dziedzictwa narodowego.

Pojęcie dziedzictwa narodowego nie ma definicji normatywnej, jednak zdaniem K. Zeidlera jest to nie tylko norma konstytucyjna, ale także jedna z meta zasad całego systemu prawnego¹⁸. W tym znaczeniu należy utożsamiać je z pojęciem

¹¹ A. Frankiewicz-Bodynek, *Konstytucyjna regulacja...* dz. cyt. s. 382.

¹² Dz.P.P.P. Nr 16, poz. 36.

¹³ Dekret Prezydenta RP z 19 listopada 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego, Dz.U. Nr 90, poz. 612.

¹⁴ Dz.U. z 1962 r. Nr 10, poz. 48, ze zm.

¹⁵ Dz.U. z 2022 r. poz. 840.

¹⁶ Dz.U. z 2022 r. poz. 385.

¹⁷ Dz.U. z 2022 r. poz. 164.

¹⁸ K. Zeidler, *Zasady prawa ochrony dziedzictwa kultury – propozycja katalogu*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, nr 80, s.147-154.

dziedzictwa kultury z cechą zawężającą, dotyczącą szeroko rozumianego związku poszczególnych elementów tego dziedzictwa z narodem polskim tu rozumianym etnicznie¹⁹. W znaczeniu światowym definicję narodowego dziedzictwa kultury przywołuje Konwencja UNESCO z 1970 r., która wskazuje na kluczowy element, a mianowicie, że są to dobra kultury, które mogą być uznane za dziedzictwo kulturowe danego państwa. W prawie krajowym nie odnajdujemy jednak definicji dziedzictwa kultury²⁰, choć Konstytucja posługuje się różnymi terminami „dziedzictwo narodowe”, „dobra kultury” czy „narodowe dziedzictwo kultury”. Pojęcie dóbr narodowych jest pochodną pojęcia dobra kultury. Dobra narodowe identyfikowane są z określonym państwem, społecznością i historią, zaś dobra kultury mogą mieć charakter ogólnoswiatowy²¹.

Dziedzictwo narodowe to wartość nadrzędna, ponadczasowa, z uwagi na przysze pokolenia²². Pojęcie to, zdaniem A. Tomaszewskiego²³, powstało w okresie największych strat kulturowych w Polsce XVII wieku, kiedy w czasie potopu szwedzkiego, Polska po raz pierwszy, w tak dużym zakresie, traci zasoby swojego dziedzictwa kulturowego, następnie nie bez znaczenia jest okres rozbiorów, I wojny światowej, i szczególnie bolesny okres II wojny światowej, kiedy utrata dziedzictwa była znaczna.

Prawidłowa wykładnia definicji dziedzictwa narodowego pozwala na określenie obowiązków poszczególnych instytucji publicznych, w tworzeniu ram prawnych i finansowych umożliwiających prawidłową jego ochronę. Art. 5 Konstytucji określa zasadę włączoną do katalogu obowiązku władz publicznych²⁴. Prawo do dziedzictwa narodowego jest niezbywalnym prawem człowieka, zaliczonym do praw człowieka „trzeciej generacji” i stanowi wyraz suwerenności narodu²⁵.

Na państwo nałożono obowiązek „strzeżenia” dziedzictwa, które to pojęcie w języku polskim oznacza mieć pod opieką, pilnować, dozorować, opiekować się kimś lub czymś²⁶. Z punktu widzenia zasad konstytucyjnych należy przez to rozumieć działanie państwa w ramach „imperium”, pozwalające nałożyć określone obowiązki i instrumenty do ich egzekwowania.

¹⁹ Zob. szerzej J.P. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, [w:] *Konstytucja i władza we współczesnym świecie. Doktryna-polityka-prawo. Prace dedykowane prof. Wojciechowi Sokolewiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, M. Kruk, J. Trzciniński, J. Wawrzyniak (red.), Warszawa 2002, s. 121-141.

²⁰ K. Zeidler, *Restytucja dóbr kultury ze stanowiska filozofii prawa*, Warszawa 2011, s. 113.

²¹ M. Sitek, *Komentarz do Konstytucji RP*, Warszawa 2022, s. 82.

²² B. Banaszek, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2017, s. 75.

²³ A. Tomaszewski, *Rola dziedzictwa kulturowego dla współczesnej cywilizacji. Przestrzeń dziedzictwa*, „Roczniki Geometriki” 2007, nr 5, z. 8, s. 21-22.

²⁴ J.P. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury...* dz. cyt., s. 131.

²⁵ A. Frankiewicz, *Znaczenie prawne regulacji dziedzictwa narodowego i dóbr kultury w rozdziale I Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2012, nr 88 s. 12.

²⁶ <https://sjp.pl/strze%C5%BCenie>, dostęp 28.11.2022.

Narodowe Dziedzictwo Kultury jest więc terminem niejednoznacznym, ale zawierającym w sobie wiele znaczeń. Dziedzictwo kultury to podstawowa wartość konstytucyjna, która podlega ochronie prawnej. Zawarcie w Konstytucji przepisów nakazujących strzeżenie dziedzictwa kultury zobowiązuje ustawodawcę do podjęcia stosownych kroków legislacyjnych, pozwalających to realizować.

Przechodząc do szczególnych działań, związanych z ochroną dziedzictwa narodowego wskażmy kilka takich przykładów inicjatyw Prezydentów, zarówno tych z przeszłości, jak i obecnych.

Prezydent w okresie międzywojnia stał się strażnikiem ochrony narodowego dziedzictwa. Najgłębszym i tragicznym paradoksem była śmierć Gabriela Narutowicza w wyniku zamachu w Galerii Zachęta, z rąk osoby która była związana ze sztuką. Pomimo braku w tamtym czasie szczególnych regulacji dotyczących dziedzictwa narodowego zarówno Prezydent Wojciechowski, jak i Prezydent Mościcki podpisali liczne konwencje o charakterze międzynarodowym, mającym na celu ochronę dziedzictwa kultury, np. Konwencję pomiędzy Austrią, Węgrami, Włochami, Polską, Rumunią, Królestwem Serbo-Kroacko-Słoweńskim i Czechosłowacją, dotyczącą spraw archiwalnych²⁷, na mocy której miał nastąpić wzajemny zwrot wszystkich aktów, archiwów, dokumentów i przedmiotów wszelkiego rodzaju znajdujących się poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Prezydent sprawował mecenat nad zabytkami architektury w całej Polsce. Odbudowano i rozbudowano wiele ważnych historycznie miejsc, np. Zamek Królewski na Wawelu, Zamek Królewski w Warszawie, pałac w Łazienkach, czy rozbudowa Spały²⁸, były to przebudowy związane z nowymi funkcjami Prezydenta głównie reprezentacyjnymi²⁹, jednak ich znaczenie było znacznie szersze. W tym miejscu jako przykład takiej działalności warto wymienić Spałę. Po I wojnie światowej, uchwałą Rady Ministrów z lutego 1920 r. zabudowania Spały przekazano pod zarząd Ministerstwa Robót Publicznych z zastrzeżeniem, iż mają one „służyć do celów reprezentacyjnych Rzeczypospolitej (...) z uwagi na ich charakter przeznaczone są do użytku Naczelnika Państwa”³⁰. W odbudowę tego miejsca zaangażowali się Prezydent Wojciechowski, a później prezydent Mościcki, który podjął decyzję o odbudowie kościoła romańskiego św. Idziego w Inowłodzu (wzniesionego przez Władysława Hermana w 1082 r.), który ponownie poświęcono i oddano do użytku w 1938 r.³¹

²⁷ Konwencja z dnia 6 kwietnia 1923 r. (Dz.U. z 1924 r. Nr 23, poz. 247).

²⁸ M. Milecka, *Dziedzictwo kulturowe Prezydenta Mościckiego na rzecz odniesienia walorów krajobrazowych Spały i Okolic*, <https://www.spala.pl/historia/konferencja2006/milecka.html> dostęp 12.12.2022.

²⁹ J. Zachwatowicz, *Ochrona zabytków Polsce*, Warszawa 1965, s. 16.

³⁰ M. Milecka, *Dziedzictwo kulturowe ... dz. cyt.* (dostęp 12.12.2022).

³¹ Tamże.

Prezydent Ignacy Mościcki 24 lutego 1928 r. podpisał rozporządzenie ustanawiające Bibliotekę Narodową z siedzibą w Warszawie, która miała za zadanie „gromadzenie i przechowywanie całokształtu: produkcji umysłowej narodu polskiego, wyrażonej pismem, drukiem lub jakimkolwiek innym sposobem (...); literatury w językach obcych, odnoszącej się do narodu polskiego i literatury w językach obcych, niezbędnej dla rozwoju umysłowości polskiej”. W tym samym roku utworzono również Państwowe Muzeum Archeologiczne.

W obecnej Konstytucji, Prezydent jest samodzielnym i niezależnym organem władzy wykonawczej, najwyższym przedstawicielem państwowym i gwarantem ciągłości władzy państwowej, czuwającym między innymi nad przestrzeganiem Konstytucji. Zgodnie z art. 118 ust. 1 Konstytucji, „Prezydentowi przysługuje inicjatywa ustawodawcza”, która obejmuje m.in. zagadnienia związane z działaniami administracji rządowej³². Bardziej szczegółowo ta rola jest wskazana w art. 15 ustawy o ochronie zabytków, na mocy którego Prezydent może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy. W wydanym do ustawy rozporządzeniu określono m.in. granice pomnika oraz przestrzenno-terytorialny przedmiot ochrony. Prezydent może również cofnąć takie uznanie. Efektem uznania za pomnik historii jest promocja zabytków. Należy bowiem uznać, że obiekt wpisany na tę listę zostaje włączony do elitarnego grona najważniejszych zabytków w Polsce o szczególnym znaczeniu³³. Uznanie obiektu za pomnik historii oznacza zatem nadanie danemu zabytkowi lub parkowi kulturowemu prestiżowej rangi ze względu na jego wartość dla kultury narodowej³⁴.

Prezydent Andrzej Duda w trakcie swojej kadencji uznał aż 47 obiektów za pomniki historii. Do chwili obecnej z jego inicjatywy podjęte zostały m.in. następujące działania mające na celu propagowanie i ochronę narodowego dziedzictwa kulturowego³⁵:

- w latach 2015-2019 – akcja Narodowe Czytanie, w ramach której w 31 krajach przeczytano 6 lektur. Z inicjatywy Prezydenta powstała Antologia Niepodległości na którą składają się 44 utwory o charakterze patriotycznym;
- inicjatywy związane z promocją polskiej muzyki, polegające na organizacji koncertów, w tym związanych z historią polski, jak np. Narodowe Granie – koncert

³² M. Kaczocha, *Rola i ... dz. cyt.*, s. 239.

³³ M. Zamojski, *Zarządzanie dziedzictwem kulturowym w mieście światowego dziedzictwa UNESCO*, [w:] *Dlaczego i jak w nowoczesny sposób chronić dziedzictwo kulturowe, materiały pokonferencyjne*, A. Rottermund (red.), Warszawa 2014, s. 142.

³⁴ M. Janczykowski, *Prawna ochrona zabytków – teoria i praktyka. Uwagi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków*, [w:] *Dlaczego i jak w nowoczesny sposób chronić dziedzictwo...*, s. 126.

³⁵ *Obiekty zabytkowe wpisane przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę \ Aktualności \ Polityka historyczna \ Pomniki Historii \ Obiekty zabytkowe wpisane przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę \ Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej* dostęp 21.11.2022.

z okazji 200 rocznicy urodzin Stanisława Moniuszki, Gramy dla Niepodległej czy koncert z okazji Stulecia zaślubin Polski z morzem;

- wystawy organizowane w rezydencjach RP, w tym poświęcone malarstwu polskiemu, fotografii;
- organizacja w rezydencjach Prezydenta RP nocy muzeów;
- w związku z rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości w latach 2016-2019 zorganizowano Debaty Belwederskie poświęcone narodowej kulturze dotyczące zagadnień związanych z kulturą narodową³⁶;
- w ramach stulecia odzyskania niepodległości odbyła się w Pałacu Prezydenckim sesja naukowa poświęcona stuleciu awangardy w Polsce, w ramach której otwarto Salę Formistów.

Zgodnie z art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, to Prezydent powołuje członków Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, w tym przewodniczącego, zastępców przewodniczącego i sekretarza Komitetu. Do Rady Kuratorów fundacji „Zakłady Kórnickie”, powoływanej na 5 lat, wchodzi też przedstawiciel Prezydenta.

Istotną jest również rola Prezydenta w restytucji polskiego dziedzictwa kultury. To m.in. za czasów prezydentury Aleksandra Kwaśniewskiego, w styczniu 2002 r., uzyskano zwrot kopii kilkunastu osobistych dokumentów gen. Władysława Sikorskiego (m.in. świadectwo maturalne, zaświadczenia z egzaminów na Politechnice Lwowskiej, zaświadczenia dokumentujące karierę oficerską, czy działalność Lecha Kaczyńskiego w sprawie dóbr kultury zagrabionych w trakcie II wojny światowej.

Niniejszy artykuł, miał przybliżyć zagadnienia związane z dziedzictwem kulturowym, a także rolę Prezydenta w ich ochronie. Te szczególne kompetencje wywodzą się z przepisów ustrojowych, a wskazane przykłady pokazują, że Prezydenci zadanie to realizowali, zarówno przez wydawanie aktów prawnych, podpisywanie umów międzynarodowych, jak i podejmowanie inicjatyw krajowych i międzynarodowych promujących polską kulturę i dziedzictwo.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Ustawa Konstytucyjna Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r., Dz.U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267.

Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r., Dz.U. Nr 30, poz. 227.

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r., Dz.U. Nr 33, poz. 232.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483.

³⁶ Szerzej: *Deбаты Belwederskie o kulturze 2016-2019*, Warszawa 2020.

Kompetencje Prezydenta RP w zakresie ochrony dziedzictwa kulturalnego – przeszłość i teraźniejszość

Konwencja z dnia 6 kwietnia 1923 r. pomiędzy Austrią, Węgrami, Włochami, Polską, Rumunią, Królestwem Serbo-Kroacko-Słoweńskim i Czechosłowacją, dotycząca spraw archiwalnych, Dz.U. z 1924 r. Nr 23, poz. 247.

Dekret Rady Regencyjnej Królestwa Polskiego z dnia 31 października 1918 r. o opiece nad zabytkami sztuki i kultury, Dz.P.P.P. Nr 16, poz. 36.

Dekret Prezydenta RP z 19 listopada 1938 r. o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych aktów ustawodawczych na odzyskane ziemie Śląska Cieszyńskiego, Dz.U. Nr 90, poz. 612.

Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz.U. Nr 10, poz. 48, ze zm.

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, Dz.U. z 2022 r. poz. 164.

Ustawa o zmianie konstytucji Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 7 kwietnia 1989 r., Dz.U. z 1989 r. Nr 19, poz. 101.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dz.U. z 2022 r. poz. 840.

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, Dz.U. z 2022 r. poz. 385.

Ustawa z dnia 13 kwietnia 2012 r. o zmianie ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz pieczęciach państwowych oraz ustawy o sporcie, Dz.U. z 2012 r. poz. 490.

Literatura

Banaszek B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2017.

Boć J. (red.), *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do konstytucji RP z 1997*, Wrocław 1998.

Debaty Belwederskie o kulturze 2016-2019, Warszawa 2020.

Frankiewicz A., *Znaczenie prawne regulacji dziedzictwa narodowego i dóbr kultury w rozdziale I Konstytucji RP*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2012, nr 88.

Frankiewicz-Bodynek A., *Konstytucyjna regulacja Dziedzictwa Narodowego oraz dóbr kultury*, Toruń 2019.

Janczykowski M., *Prawna ochrona zabytków – teoria i praktyka. Uwagi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków*, [w:] A. Rottermund (red.), *Dlaczego i jak w nowoczesny sposób chronić dziedzictwo kulturowe, materiały pokonferencyjne*, Warszawa 2014.

Kaczocha M., *Rola i kompetencje Prezydenta RP w procesie ustawodawczym*, [w:] M. Mazuryk, M. Kaczocha (red.), *Legislacja w Polsce w latach 1918-2018. Sto lat doświadczeń tworzenia prawa*, Warszawa 2020.

Pruszyński J., *Dziedzictwo kultury w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej dnia 2 kwietnia 1997 r.*, [w:] M. Kruk, J. Trzciniński, J. Wawrzyniak (red.), *Konstytucja i władza we współczesnym świecie. Doktryna-polityka-prawo. Prace dedykowane prof. Wojciechowi Sokalewiczowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, Warszawa 2002.

Sitek M., *Komentarz do Konstytucji RP*, Warszawa 2022.

Tomaszewski A., *Rola dziedzictwa kulturowego dla współczesnej cywilizacji. Przestrzeń dziedzictwa*, „Roczniki Geometriki” 2007, nr 5, z. 8.

Zachwatowicz J., *Ochrona zabytków Polsce*, Warszawa 1965.

Zamojski M., *Zarządzanie dziedzictwem kulturowym w mieście światowego dziedzictwa UNESCO*, [w:] A. Rottermund (red.), *Dlaczego i jak w nowoczesny sposób chronić dziedzictwo kulturowe, materiały pokonferencyjne*, Warszawa 2014.

Zeidler K., [w:] K. Zeidler, M. Marcinkowska (red.), *Dekret Rady Regencyjnej z 1918 o opiece nad zabytkami sztuki i kultury z komentarzem czyli eseje o prawie ochrony dziedzictwa kultury*, Gdańsk 2017.

Zeidler K., *Restytucja dóbr kultury ze stanowiska filozofii prawa*, Warszawa 2011.

Zeidler K., *Zasady prawa ochrony dziedzictwa kultury – propozycja katalogu*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, nr 80.

Źródła internetowe

M. Milecka, *Dziedzictwo kulturowe Prezydenta Mościckiego na rzecz odniesienia walorów krajobrazowych Spały i Okolic*, <https://www.spala.pl/historia/konferencja2006/milecka.html> dostęp 12.12.2022.

Obiekty zabytkowe wpisane przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę \ Aktualności \ Polityka historyczna \ Pomniki Historii \ Obiekty zabytkowe wpisane przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę \ Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej dostęp 21.11.2022.

<https://sjp.pl/strze%C5%BCenie> dostęp 28.11.2022.

Competencies of the President of the Republic of Poland in the protection of cultural heritage – past and present

SUMMARY

This article will be divided into two main parts. The first of them will present the issue of the concept of “national heritage” in the historical and legal aspect covering the period from 1917 to 2022. In this part, particular emphasis has been placed on interpretation doubts related to this concept and an attempt will be made to characterize it on the basis of applicable law. The second part of the article shows examples of how this duty was fulfilled by individual Presidents.

Keywords: President, Constitution, National Cultural Heritage, Cultural Heritage, Monument.